

ПРОГРАМА

іспиту для кваліфікаційного оцінювання суддів місцевих загальних судів, що спеціалізуються на розгляді цивільних справ

І. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО

Конституція України – Основний Закон держави

Поняття, функції та властивості Конституції України.

Порядок прийняття та внесення змін до Конституції України.

Загальна характеристика Конституції України та Конституції Автономної Республіки Крим.

Правова охорона Конституції України.

Конституція України – основоположний акт установчої влади народу України

Конституція реальна, номінальна, символічна. Конституція формальна і матеріальна. Конституція матеріальна і процесуальна. Зміст і структура конституції. Форма і структура конституції. Порядок прийняття та внесення змін до Конституції України. Верховенство Конституції. Дія Конституції у часі, просторі та за колом осіб. Верховенство Конституції щодо міжнародних договорів України.

Конституційний лад України

Верховенство права і розподіл влади як конституційні принципи. Державна влада і самоврядування народу. Суверенна держава. Правова держава. Демократична держава (пряма та представницька демократія). Соціальна держава. Конституційне закріплення основ громадянського суспільства в Україні.

Захист конституційного ладу. Конституційно-правова відповідальність.

Конституційно-правовий статус людини і громадянина в Україні

Система конституційних прав, свобод та обов'язків людини і громадянина. Особисті, політичні, соціальні, економічні і культурні права та свободи.

Конституційні обов'язки людини і громадянина в Україні.

Механізм реалізації, гарантії та захист (охорона) прав і свобод людини і громадянина в Україні.

Обмеження конституційних прав та свобод людини і громадянина в Україні.

Поняття та принципи громадянства України. Порядок набуття та припинення громадянства України. Конституційно-правовий статус іноземців та осіб без громадянства.

Основи безпосередньої демократії (прямого народовладдя)

Поняття та суть безпосередньої демократії, її форми.

Виборче право і виборча система України

Вибори народних депутатів України. Вибори Президента України. Місцеві вибори. Відповідальність за порушення виборчого законодавства.

Поняття та види референдумів. Порядок призначення всеукраїнського та місцевих референдумів. Правові наслідки всеукраїнського референдуму. Оскарження рішень, дій чи бездіяльності, що стосуються процесу референдуму. Відповідальність за порушення законодавства про референдум.

Верховна Рада – парламент України

Організаційно-правові форми діяльності Верховної Ради України.

Конституційні основи порядку формування та припинення діяльності Верховної Ради України. Функції парламенту України.

Статус та повноваження народного депутата України. Гарантії депутатської діяльності.

Конституційні основи законодавчого процесу та інших парламентських процедур.

Конституційно-правовий статус Президента України

Президент України як гарант державного суверенітету та територіальної цілісності України. Функції та повноваження Президента України.

Припинення повноважень Президента України.

Конституційно-правовий статус Кабінету Міністрів України та інших органів виконавчої влади

Система органів виконавчої влади в Україні.

Порядок утворення, склад та порядок припинення діяльності Кабінету Міністрів України.

Функції та повноваження Кабінету Міністрів України.

Міністерства та інші центральні органи виконавчої влади. Місцеві державні адміністрації.

Конституційні засади правосуддя в Україні

Юрисдикція судів.

Участь народу у здійсненні правосуддя.

Конституційні принципи правосуддя.

Система судів загальної юрисдикції в Україні.

Призначення, звільнення та притягнення до дисциплінарної відповідальності суддів.

Основні засади судочинства.

Конституційна юстиція в Україні

Конституційний Суд України – орган конституційної юрисдикції.

Порядок формування і діяльність Конституційного Суду України.

Компетенція (юрисдикція) Конституційного Суду України.

Акти Конституційного Суду України та порядок їх виконання на території України.

Міське самоврядування в Україні

Поняття, принципи і система місцевого самоврядування України.

Організаційно-правова, матеріальна та фінансова основи місцевого самоврядування.

Територіальна громада – первинний суб'єкт місцевого самоврядування.

Органи місцевого самоврядування (порядок утворення, структура, компетенція, форми діяльності).

Депутат місцевої ради. Сільський, селищний та міський голова.

Конституційні гарантії місцевого самоврядування.

Форми безпосередньої участі громадян у вирішенні питань місцевого значення.

II. АНТИКОРУПЦІЙНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

Законодавство у сфері запобігання корупції.

Суб'єкти, на яких поширюється дія Закону України "Про запобігання корупції".

Національне агентство з питань запобігання корупції. Інші спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції. Участь громадськості в заходах щодо запобігання корупції.

Запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням. Обмеження щодо використання службових повноважень чи свого становища. Обмеження щодо одержання подарунків. Запобігання одержанню неправомірної вигоди або подарунка та поводження з ними. Обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності. Обмеження після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування. Обмеження спільної роботи близьких осіб.

Запобігання та врегулювання конфлікту інтересів.

Подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Інформація, що зазначається в декларації. Контроль та перевірка декларацій.

Фінансовий контроль. Захист викривачів.

Відповідальність за корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення та усунення їх наслідків.

Адміністративна відповідальність за корупційні правопорушення.

Кримінальна відповідальність за декларування недостовірної інформації.

III. ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО

Загальні положення цивільного права.

Поняття, предмет, метод цивільного права.

Співвідношення публічного та приватного права.

Майнові відносини, які регулюються цивільним правом. Особисті немайнові відносини, які регулюються цивільним правом.

Поняття, система та акти цивільного законодавства. Система цивільного законодавства. Міжнародні договори.

Поняття і зміст і способи захисту цивільних прав.

Суб'єкти цивільних правовідносин.

Поняття цивільної правосуб'єктності.

Фізичні особи як суб'єкти цивільного права. Правоздатність і дієздатність фізичних осіб. Визнання фізичної особи недієздатною. Визнання фізичної особи безвісно відсутньою та оголошення її померлою. Опіка та піклування.

Малолітні і неповнолітні як учасники цивільних правовідносин. Часткова дієздатність малолітніх і неповна цивільна дієздатність неповнолітніх. Надання особі повної цивільної дієздатності до досягнення повноліття.

Юридична особа. Організаційно-правові форми юридичних осіб, їх види за Цивільним кодексом України. юридичних осіб.

Держава, територіальні громади та інші публічно-правові утворення як суб'єкти цивільних правовідносин.

Представництво: поняття та види. Форма, зміст та види довіреності. Наслідки припинення довіреності.

Об'єкти цивільних правовідносин.

Поняття і види об'єктів цивільних правовідносин. Поняття речей та їх види. Поняття майна. Гроші та валютні цінності як об'єкти цивільних правовідносин. Поняття та основні види цінних паперів. Інформація як об'єкт цивільних правовідносин. Особисті немайнові блага як об'єкти цивільних правовідносин.

Строки та терміни. Позовна давність.

Поняття строку та терміну. Визначення строку та терміну. Початок перебігу та закінчення строку.

Поняття та значення строку позовної давності. Види строків позовної давності. Обчислення позовної давності, зміна її тривалості.

Особисті немайнові права.

Поняття, зміст та види особистих немайнових прав.

Захист особистих немайнових прав юридичної особи. Розгляд справ про захист особистих немайнових прав юридичної особи

Речові права.

Загальні положення про речові права. Ознаки та види речових прав.

Поняття та зміст права власності. Форми і види права власності за законодавством України. Підстави набуття та припинення права власності.

Поняття, ознаки та види речових прав на чуже майно. Право володіння чужим майном. Право користування чужим майном (сервітут). Право користування земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис). Право забудови земельної ділянки (суперфіцій).

Поняття та види обмежених речових прав. Загальна характеристика володіння чужим майном. Поняття та види сервітутів. Право користування чужою землею для сільськогосподарських потреб (емфітевзис). Право користування чужою землею для забудови (суперфіцій).

Цивільно-правові способи захисту права власності. Витребування майна з чужого незаконного володіння (віндикаційний позов). Захист прав власника від порушень, не поєднаних з позбавленням володіння (негаторний позов). Відповідальність за неправомірне втручання у здійснення власниками своїх повноважень.

Право інтелектуальної власності.

Поняття, зміст та система права інтелектуальної власності. Суб'єкти та об'єкти права інтелектуальної власності.

Поняття авторського права. Строк чинності авторського права.

Поняття та об'єкти суміжних прав. Види та строк чинності суміжних майнових прав.

Патент як форма правової охорони об'єктів права промислової власності: умови та порядок видання.

Способи захисту права інтелектуальної власності. Цивільно-правова відповідальність за порушення права інтелектуальної власності.

Правочини.

Поняття, правова природа та види правочинів. Умови дійсності правочинів. Сторони у правочині. Зміст правочину. Форма правочину.

Недійсність правочину та його види (нікчемні та оспорювані правочини). Розгляд спорів про визнання правочинів недійсними.

Загальні положення про зобов'язання і договори.

Поняття, підстави виникнення та види цивільно-правових зобов'язань. Суб'єкти та об'єкти цивільно-правового зобов'язання.

Поняття виконання зобов'язання.

Забезпечення виконання зобов'язання. Неустойка як спосіб забезпечення виконання зобов'язання, її види та форми. Порука як спосіб забезпечення виконання зобов'язання. Припинення поруки.

Гарантія як спосіб забезпечення виконання зобов'язання. Завдаток як спосіб забезпечення виконання зобов'язання. Застава як спосіб забезпечення виконання зобов'язання. Інші способи забезпечення виконання зобов'язання.

Особливості цивільно-правової відповідальності за невиконання або неналежне виконання грошових зобов'язань. Поняття шкоди та збитків. Склад збитків. Поняття та форми вини в цивільному праві.

Поняття, сутність та значення цивільно-правового договору. Функції та види цивільно-правових договорів. Істотні умови договору. Стадії укладення цивільно-правового договору. Поняття та основні ознаки пропозиції укласти договір (оферти). Поняття та основні ознаки акцепту. Строки прийняття оферти. Форма договору. Момент укладення договору. Місце укладення договору.

Окремі види зобов'язань.

Система договорів купівлі-продажу за Цивільним кодексом України. Дарування. Пожертва.

Рента.

Довічне утримання (догляд). Позичка.

Найм (оренда). Підряд.

Виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт і суміжні цивільно-правові договори.

Перевезення. Транспортне експедирування. Зберігання. Система договорів зберігання за Цивільним кодексом України. Страхування. Доручення. Комісія. Управління майном. Позика. Факторинг.

Кредит. Банківський вклад.

Банківський рахунок.

Розрахунки. Система розрахунків.

Розпорядження майновими правами інтелектуальної власності.

Комерційна концесія. Спільна діяльність.

Недоговірні зобов'язання із правомірних дій.

Відшкодування шкоди.

Поняття, суб'єкти та об'єкти зобов'язання із завдання шкоди. Право регресу до винної особи.

Цивільно-правова відповідальність за завдання шкоди.

Окремі (спеціальні) випадки відповідальності за завдання шкоди.

Компенсація моральної шкоди.

Спадкове право.

Загальна характеристика спадкового права. Види спадкування. Склад спадщини. Права та обов'язки осіб, які не входять до складу спадщини.

Поняття і значення відкриття спадщини. Час відкриття спадщини. Правове регулювання місця відкриття спадщини.

Спадкування за заповітом, вимоги до форми заповіту. Поняття та ознаки заповіту. Секретний заповіт. Обов'язкова частка у спадщині. Усунення заповідачем спадкоємця від права спадкування. Заповідальний відказ. Недійсність заповіту.

Поняття спадкування за законом. Черги спадкоємців за законом.

Способи прийняття спадщини. Строки прийняття спадщини. Підстави та наслідки визнання спадкового майна відумерлим.

Особливості спадкування окремих об'єктів.

Спадковий договір: поняття, сторони, форма, зміст, порядок і правові наслідки укладення, підстави розірвання.

IV. ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО

Поняття, особливості та види джерел земельного права України.

Поняття та види прав на землю в Україні. Підстави та порядок набуття і реалізації прав на землю в Україні.

Право на оренду землі. Право на постійне користування землею. Право на земельні сервітути. Право на користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис). Право на користування чужою земельною ділянкою для забудови (суперфіцій). Право на іпотеку землі. Право на земельну частку (пай).

Поняття та види обов'язків власників земельних ділянок та землекористувачів.

Державна реєстрація прав на землю. Контроль за використанням та охороною земель. Розгляд земельних спорів.

Поняття, класифікація функцій органів державної влади та місцевого самоврядування у сфері земельних відносин. Моніторинг земель. Державний земельний кадастр. Державна реєстрація прав на землю. Контроль за використанням та охороною земель.

Правова охорона земель в Україні.

Поняття, форми та види плати за землю в Україні. Нормативна і експертна грошова оцінка земельних ділянок.

Поняття та види юридичної відповідальності за земельні правопорушення та механізм її реалізації. Розгляд земельних спорів.

V. СІМЕЙНЕ ПРАВО

Поняття та види сімейних правовідносин. Захист сімейних прав та інтересів.

Поняття та правова природа шлюбу. Умови укладення шлюбу. Державна реєстрація шлюбу. Недійсність шлюбу: підстави, порядок та правові наслідки визнання шлюбу недійсним. Припинення шлюбу: підстави, порядок та правові наслідки.

Форми влаштування дітей, які залишилися без піклування батьків: усиновлення, передача в сім'ю опікуна, піклувальника, в сім'ю прийомних батьків, до будинку сімейного типу, передача до спеціалізованих державних органів.

Шлюбний договір: поняття, сторони, форма, початок і строк дії.

Особливості регулювання шлюбно-сімейних відносин з іноземним елементом.

Реалізація сімейних прав та виконання сімейних обов'язків. Способи захисту в сімейному праві. Позовна давність.

Особисті права та обов'язки подружжя.

Правовий режим майна подружжя. Особиста приватна власність подружжя. Спільна сумісна власність подружжя. Поділ спільного майна подружжя. Аліментні зобов'язання подружжя.

Правовідносини батьків та дітей. Оспорювання батьківства та материнства.

Поняття та характеристика особистих немайнових прав і обов'язків батьків та дітей. Здійснення батьківських прав та виконання батьківських обов'язків. Вирішення спорів між батьками про місце проживання та виховання дітей.

Особисті немайнові права та обов'язки інших членів сім'ї та родичів.

Поняття, умови і порядок усиновлення. Особи, над якими встановлюється опіка та піклування.

Розгляд судом справ, які виникають із сімейних правовідносин. Особливості вирішення справ про розірвання шлюбу та визнання шлюбу недійсним. Спори, що виникають в процесі здійснення особистих прав батьків та дітей. Спори, що виникають у процесі здійснення майнових прав батьків, дітей, інших членів сім'ї та родичів. Розгляд справ, пов'язаних із вихованням дитини.

VI. ЖИТЛОВЕ ПРАВО

Поняття, види і структура житлових правовідносин. Суб'єкти житлових правовідносин: поняття, види, правовий статус. Поняття, види та структура житлового фонду.

Поняття та способи реалізації громадянами права на житло. Реалізація права на житло на підставі договору найму (оренди). Право громадян на отримання житла у будинках державного та комунального житлового фонду. Черговість надання житла.

Поняття та підстави користування жилими приміщеннями. Користування жилими приміщеннями на підставі права власності та сервітутів. Бронювання жилого приміщення. Поняття, порядок укладення та зміст договору соціального найму. Договір найму (оренди) приватного житла: поняття, законодавче регулювання, сторони і зміст. Поняття договору найму житла із фонду тимчасового проживання.

Правове регулювання користування службовими приміщеннями та гуртожитками.

Правове регулювання створення та діяльності об'єднань співвласників багатоквартирного будинку (ОСББ).

Відповідальність та відшкодування збитків за порушення житлового законодавства та її види. Способи та форми захисту житлових прав. Захист права на житло у судовому порядку. Житлові спори, що розглядаються судом.

VII. ТРУДОВЕ ПРАВО

Поняття, ознаки, види трудових правовідносин.

Сфера дії трудового законодавства. Поняття і види суб'єктів трудового права. Правовий статус працівника, роботодавця, трудового колективу, професійних спілок як суб'єктів трудового права.

Державні гарантії права на зайнятість в Україні. Особливості працевлаштування окремих категорій громадян (неповнолітніх, молоді, жінок, осіб зі зниженою працездатністю).

Поняття, сфера дії та види колективних угод. Поняття, сторони та юридичне значення колективного договору.

Відповідальність за порушення законодавства про колективні договори і угоди.

Поняття, сторони, зміст та види трудових договорів. Зміна істотних умов праці.

Поняття та юридичні наслідки припинення трудового договору.

Поняття, види та правове регулювання відпусток.

Нормування праці. Види норм праці.

Поняття і структура заробітної плати, її методи регулювання.

Поняття трудової дисципліни. Дисциплінарні стягнення: види, строк і порядок їх застосування, оскарження та зняття.

Матеріальна відповідальність сторін трудового договору: поняття, підстави, умови та види.

Поняття та гарантії прав громадян на охорону праці. Правове регулювання праці окремих суб'єктів трудового права.

Поняття та правове регулювання робочого часу. Робота понад встановлену тривалість робочого часу.

Професійна підготовка та підвищення кваліфікації працівників.

Поняття і види трудових спорів. Розгляд трудових спорів у судах.

VIII. ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС

Основні положення.

Завдання цивільного судочинства. Право на звернення до суду за захистом. Способи захисту, які застосовуються судом. Принципи цивільного судочинства.

Поняття, ознаки і види цивільних процесуальних правовідносин. Зміст та об'єкт цивільних процесуальних правовідносин. Виникнення, зміна та припинення цивільних процесуальних правовідносин.

Суб'єкти цивільних процесуальних правовідносин.

Поняття і класифікація суб'єктів цивільних процесуальних правовідносин.

Цивільна процесуальна правоздатність та дієздатність.

Суд як суб'єкт цивільних процесуальних правовідносин. Склад суду. Відвід (самовідвід) судді та його наслідки. Відвід секретаря судового засідання, експерта, спеціаліста, перекладача.

Поняття, права та обов'язки осіб, які беруть участь у справі.

Поняття і основні ознаки сторін, їх процесуальні права та обов'язки.

Процесуальні права та обов'язки третіх осіб.

Участь у цивільному процесі органів та осіб, яким надано законом право захищати права, свободи та інтереси інших осіб, їх процесуальні права.

Представники в цивільному процесі.

Правовий статус інших учасників цивільного процесу (секретаря судового засідання, судового розпорядника, свідка, експерта, спеціаліста, перекладача, особи, яка надає правову допомогу).

Цивільна юрисдикція. Підсудність цивільних справ.

Поняття і види цивільної юрисдикції. Критерії визначення цивільної юрисдикції. Наслідки порушення правил про цивільну юрисдикцію.

Підсудність цивільних справ та її види. Наслідки порушення правил підсудності.

Докази і доказування в цивільному процесі.

Поняття та класифікація доказів. Належність та допустимість доказів. Предмет і мета доказування у цивільному процесі. Обов'язки доказування і подання доказів. Підстави звільнення від доказування. Засоби доказування, їх види. Забезпечення доказів. Витребування доказів. Судові доручення щодо збирання доказів. Оцінка доказів.

Процесуальні строки. Судові виклики і повідомлення. Судові витрати.

Види процесуальних строків. Обчислення процесуальних строків. Початок перебігу, зупинення і закінчення процесуальних строків. Поновлення і продовження процесуальних строків. Наслідки пропущення процесуальних строків.

Оголошення про виклик в суд. Порядок вручення судових повісток. Обов'язки сторін та інших осіб, які беруть участь у справі, щодо здійснення повідомлень. Розшук відповідача.

Судові витрати: їх поняття і види. Судовий збір. Визначення розміру та порядок сплати судового збору. Ціна позову. Відстрочення, розстрочення судових витрат. Підстави для зменшення розміру судових витрат та звільнення від їх оплати. Розподіл судових витрат між сторонами.

Пред'явлення позову. Відкриття провадження у справі. Провадження у справі до судового розгляду.

Позовне провадження. Поняття, види та елементи позову. Вимоги яким має відповідати позовна заява. Підстави залишення позовної заяви без руху, повернення заяви. Зустрічний позов: форма, зміст, порядок прийняття до розгляду. Позов третьої особи із самостійними вимогами: процедура пред'явлення та прийняття до розгляду. Об'єднання і роз'єднання позовів.

Поняття, підстави і види забезпечення позову.

Відкриття провадження у справі. Підстави для відмови у відкритті провадження у справі.

Провадження у справі до судового розгляду. Попереднє судове засідання. Призначення справи до судового розгляду.

Заочний розгляд справи.

Заочний розгляд справи. Умови проведення та порядок заочного розгляду справи. Форма і зміст заочного рішення. Повідомлення про заочне рішення. Перегляд заочного рішення. Повноваження суду при перегляді заочного рішення.

Судовий розгляд.

Стадія судового розгляду. Строки розгляду справ. Наслідки неявки до суду осіб, які беруть участь у справі.

Розгляд справи по суті. Відмова позивача від позову, визнання позову відповідачем. Мирова угода сторін. Дослідження доказів. Судові дебати. Таємниця нарадчої кімнати.

Відкладення розгляду справи або оголошення перерви в її розгляді.

Підстави та правові наслідки зупинення, закриття провадження у справі, залишення заяви без розгляду.

Фіксування судового процесу технічними засобами. Протокол судового засідання, його зміст та значення.

Наказне провадження.

Поняття та ознаки наказного провадження. Вимоги, за якими може бути видано судовий наказ. Звернення до суду із заявою про видачу судового наказу. Підстави для відмови у прийнятті заяви про видачу судового наказу чи її повернення. Правові наслідки повернення заяви або відмови у її прийнятті.

Заходи процесуального примусу.

Підстави та порядок застосування заходів процесуального примусу. Види заходів процесуального примусу.

Особливості розгляду та вирішення справ окремого провадження.

Загальна характеристика справ окремого провадження. Порядок розгляду справ окремого провадження. Розгляд судом справ про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи. Розгляд судом справ про надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності. Розгляд судом справ про визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою. Розгляд судом справ про усиновлення. Розгляд судом справ про встановлення фактів, що мають юридичне значення. Розгляду судом справ про визнання спадщини відумерлою. Розгляд заяви про надання особі психіатричної допомоги у примусовому порядку. Розгляд судом справ про обов'язкову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу. Розгляд судом справ про розкриття банками інформації, яка містить банківську таємницю, щодо юридичних та фізичних осіб.

Судові рішення.

Види судових рішень. Порядок ухвалення рішень та постановлення ухвал, їх форма. Зміст ухвали суду. Окремі ухвали суду. Вимоги, яким має відповідати судове рішення. Питання, які вирішує суд під час ухвалення рішення. Зміст рішення суду. Рішення суду на користь кількох позивачів або проти кількох відповідачів. Визначення порядку і строку виконання рішення суду, забезпечення його виконання. Проголошення рішення суду. виправлення описок та арифметичних помилок у судовому рішенні. Додаткове рішення суду. Роз'яснення рішення суду. Набрання рішенням суду законної сили.

Судовий контроль за виконанням судових рішень.

Право на звернення зі скаргою до суду. Строки та порядок подання скарги. Порядок розгляду скарги. Судове рішення за скаргою. Розподіл витрат, пов'язаних з розглядом скарги. Виконання ухвали суду.

Процесуальні питання, пов'язані з виконанням судових рішень у цивільних справах та рішень інших органів (посадових осіб).

Рішення, які звертаються до примусового виконання, і виконавчі документи. Повноваження суду, пов'язані з виконавчим провадженням по примусовому виконанню його рішень.

Цивільне судочинство України з іноземним елементом.

Правове регулювання цивільного судочинства з іноземним елементом. Правове становище іноземців у цивільному процесі. Підсудність справ з іноземним елементом.

Докази і доказування у справах з іноземним елементом. Виконання в Україні судових доручень іноземних судів. Визнання і виконання рішень іноземних судів.

Перегляд судових рішень в цивільних справах.

Види перегляду судових рішень в цивільних справах.

Провадження в зв'язку з нововиявленими обставинами.

Підстави перегляду судових рішень у зв'язку з нововиявленими або виключними обставинами. Подання заяви про перегляд рішень у зв'язку із нововиявленими обставинами або виключними обставинами Відкриття провадження за нововиявленими обставинами або виключними обставинами. Порядок розгляду заяви про перегляд судових рішень у зв'язку з нововиявленими обставинами або виключними обставинами. Повноваження суду за результатами розгляду заяви.

ІХ. КОНВЕНЦІЯ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД ТА РІШЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Загальна характеристика.

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Рим, 1950) (далі – Конвенція) як міжнародний багатосторонній договір держав-членів Ради Європи. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод як джерело права в Україні. Конвенція та конституційний порядок України. Верховенство Конституції України щодо міжнародних договорів (стаття 9) і нормативність Конвенції. Обов'язок України добросовісно виконувати міжнародні договори та генеральна клаузула статті 18 Конституції України. Особливості конкуренції конституційних норм і положень Конвенції. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини»: значення статті 17.

Практична необхідність тлумачення Конвенції. Принципи тлумачення Конвенції Судом: забезпечення правової визначеності, ефективність і дієвість тлумачення, принцип пропорційності та забезпечення балансу інтересів, повага до свободи розсуду держави, принцип автономного тлумачення, врахування міжнародних стандартів і принципів міжнародного права, забезпечення мінімальних гарантій прав людини і основоположних свобод. Методи тлумачення Конвенції: філологічне тлумачення, історичне тлумачення, телеологічне тлумачення, системне тлумачення, функціональне тлумачення.

Структура Конвенції. Додаткові протоколи до Конвенції, їх зміст та наслідки прийняття. Сфера дії Конвенції. Обов'язки держав, які впливають із Конвенції. Позитивні та негативні зобов'язання держав. Обов'язок держав не перешкоджати зверненню до Європейського суду з прав людини. Субсидіарна природа Конвенції.

Право на життя (стаття 2 Конвенції): обсяг і зміст, позитивні і негативні обов'язки держави. Позитивні обов'язки держави у разі техногенних катастроф та небезпечної діяльності. Право на життя та смертна кара: підходи ЄСПЛ та Конституційного Суду України. Заборона смертної кари та принцип невислання. Винятки із правил щодо заборони позбавлення життя.

Абсолютні права Конвенції: заборона катування, нелюдського поводження і рабства (статті 3, 4 Конвенції). Відповідальність держави. Поняття мінімального рівня жорстокості. Заборона катувань та нелюдського поводження та принцип невислання. Поняття рабства і підневільного стану. Поняття примусової та обов'язкової праці. Виключення із правил (частина 3 статті 4 Конвенції)

Сфера дії права на справедливий судовий розгляд (стаття 6 Конвенції): право на вирішення спору щодо цивільних прав і обов'язків; право на встановлення обґрунтованості будь-якого кримінального обвинувачення. Право на доступ до судових органів: право на незалежний і безсторонній суд, право на належний і законний суд, компетенція суду,

розумність строків. Публічність та обґрунтованість судового рішення. Допустимі межі обмеження права на судовий розгляд.

Принцип *non bis in idem* та перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами або істотних недоліків процедури розгляду справи, які впливають на результати розгляду справи (стаття 4 Протоколу № 7).

Сутність змісту права на повагу приватного життя (стаття 8 Конвенції): обсяг і зміст захисту, негативні і позитивні обов'язки держави. Основні критерії обмеження. Структурні елементи права на повагу приватного життя: інформаційна, фізіологічна, комунікативна, просторова приватність. Право на самовизначення як особлива складова приватності особи. Право на повагу до сімейного життя, професії чи роду заняття особи. Поняття членів сім'ї і близьких родичів.

Свобода думки і совісті (стаття 9 Конвенції): обсяг і зміст захисту, свобода совісті і свобода віросповідання, розмежування віросповідання і релігії. Необхідні умови свободи віросповідання: між свободою переконань і правом на свободу вираження. Відокремлення держави від церкви: принцип неототожнення, принцип нейтральності, світські суди і релігійні справи. Право на створення релігійної організації та призначення служителів культу.

Свобода вираження поглядів (стаття 10 Конвенції) – основні теорії: теорія чотирьох цінностей, теорія політичного процесу, теорія «вільного ринку ідей», теорія індивідуальної самореалізації. Обсяг і зміст захисту: свобода дотримуватися поглядів, переконань, ідей; символічне вираження; обов'язки держави; свобода вираження у політичній сфері; мистецька свобода; комерційне вираження поглядів; академічна свобода.

Обмеження свободи вираження поглядів: зміст трискладового тесту; зміст обов'язків і відповідальності; охорона правопорядку та запобігання злочинам; захист прав інших осіб; баланс інтересів; національна безпека; захист авторитету і безсторонності правосуддя; захист здоров'я і моралі; запобігання розголошенню конфіденційної інформації. Обмеження з боку приватних осіб. Ліцензування теле- і радіо медіа, кінематографічних підприємств. Свобода вираження поглядів у мережі Інтернет.

Свобода мирних зібрань (стаття 11 Конвенції): обсяг і зміст; позитивні і негативні обов'язки держави; значення і сфера дії; негативна свобода. Основні критерії обмеження: зміст трискладового тесту, національна і громадська безпека, запобігання заворушенням чи злочинам, охорона здоров'я чи моралі, захист прав і свобод інших осіб, обмеження для окремих категорій службовців. Права профспілок. Права на об'єднання у політичні партії та інші організації. Концепція *militant democracy*: юриспруденція ЄСПЛ і конституційних судів.

Право на шлюб (стаття 12 Конвенції): обсяг і зміст; негативні і позитивні обов'язки держави; свобода розсуду національних держав та міжнародні тенденції; розрізнення права на створення шлюбу і сім'ї.

Право на ефективний засіб правового захисту (стаття 13 Конвенції): реальність і дієвість захисту, доступність і практична значущість правового захисту, система засобів правового захисту. Право на ефективний засіб правового захисту (стаття 13). Доступність засобу юридичного захисту. Ефективність засобу правового захисту. Право на відшкодування за порушене право.

Принцип рівності і недопустимості дискримінації. Елементи стандарту недискримінації: сфера дії ЄКПЛ; наявність різниці поводженні; необґрунтованість (нерозумність і необ'єктивність) і невинуватість розрізнення. Пряма і непряма дискримінація. Конституційні засади недискримінації: класифікація, диференціація; вказані або аналогічні ознаки; стандарт застосування; виправдання розрізнення, що може становити дискримінацію. Загальна заборона дискримінації (стаття 1 Протоколу № 12). Невичерпність критеріїв дискримінаційних ознак і генеральна клаузула частини другої статті 1 Протоколу № 12. Заборона дискримінації (стаття 14). Загальні принципи застосування статті 14, сфера її дії.

Право на мирне володіння власністю (стаття 1 Протоколу № 1): обсяг і зміст; негативні і позитивні обов'язки держави. Правомочності власника і концепція володіння. Основні критерії обмеження: інтереси суспільства; пропорційність, правомірність. Конституційно-правовий вимір права власності: соціальна функція власності, збалансованість, право особи на розвиток особистості. Здійснення державою контролю над майном: загальний інтерес; податки; збори; штрафи. Соціальна функція власності та соціальні пільги і привілеї: правова визначеність та обґрунтовані сподівання; функції привілею у соціальній державі; пільги як власність.

Сфера дії Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Додаткові протоколи до Конвенції, їх зміст та наслідки прийняття. Обов'язки держав, які впливають з Конвенції. Позитивні та негативні зобов'язання держави-сторони Конвенції.

Право на справедливий суд (пункт 1 статті 6). Доступ до суду. Незалежність і безсторонність суду, встановленого законом. Об'єктивний та суб'єктивний критерії безсторонності. Справедливий розгляд справи. Змагальність сторін у процесі. Вмотивованість рішень національного суду. Порядок і фактична можливість оскарження судового рішення. Додержання вимоги публічності розгляду. Критерії "розумного строку". Складність справи. Поведінка заявників і компетентних органів. Важливість справи для конкретної особи. Справи, що підлягають якнайшвидшому розгляду. Нерозглянуті справи. Зобов'язання держави організувати належне відправлення правосуддя. "Явна помилка" національного суду у контексті пункту 1 статті 6 Конвенції. Сумісність з практикою Європейського суду з прав людини способу тлумачення та застосування національного законодавства.

Виправданість втручання у права, гарантовані статтями 8-11 Конвенції. Вимоги до "закону". Якість закону. Чіткість та передбачуваність законодавства. Відсутність в законодавстві необхідних гарантій від свавілля як незаконність втручання. Легітимна мета. Необхідність в демократичному суспільстві. Дотримання принципу пропорційності.

Автономність гарантії. Дискримінаційне поводження, його види. Протокол № 12 до Конвенції, його положення та сфера дії.

Відступ від зобов'язань під час надзвичайної ситуації (стаття 15). Надзвичайні ситуації. Воєнний стан.

Європейський суд з прав людини і його рішення.

Юрисдикція та завдання Європейського суду з прав людини. Статті 19 та 32 Конвенції.

Суб'єкти звернення до Європейського суду з прав людини. Умови прийнятності заяви. Неприйнятність заяви. Статті 33-35 Конвенції. Статус «жертви».

Рішення Європейського суду з прав людини як акти подвійної природи: міжнародно-правовий та судово-прецедентний аспекти. Природа судового прецедентного права Суду і конвергенція права держав-членів Ради Європи. Вплив рішень Європейського суду з прав людини на правову систему України. Види рішень Європейського суду з прав людини: рішення палат і Великої палати, ухвали, консультативні висновки щодо тлумачення Конвенції і протоколів до неї. Зміст і значення окремої думки судді.

Зобов'язальна сила рішень Європейського суду з прав людини: вимога обґрунтованості та вмотивованості, правило *stare decisis* та незв'язаність Суду своїми попередніми рішеннями, роль динамічного тлумачення у зміні *stare decisis* рішень Суду, рівність і справедливість як вимога однакового застосування положень Конвенції, доктрина Конвенції як «живого інструменту». Особливості пілотних рішень Європейського суду з прав людини.

Виконання рішення Європейського суду з прав людини в Україні: заходи індивідуального характеру, заходи загального характеру, справедлива сатисфакція. Роль і значення пілотних рішень Європейського суду з прав людини у розвитку правової системи України. Застосування статті 46 Конвенції: практика щодо України.

Особливості застосування положень Конвенції та рішень Європейського суду з прав людини Конституційним Судом та судами загальної юрисдикції. Застосування Конвенції і рішень Європейського суду з прав людини в адміністративній практиці. Пошук рішень Європейського суду з прав людини у пошуковій системі Hudoc, на офіційному порталі Верховної Ради України, міжнародних організацій та правозахисних організацій.

Види рішень Європейського суду з прав людини. Юридичні наслідки винесеного Європейським судом рішення. Виконання рішення. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини». Обов'язкова сила рішень Європейського суду з прав людини та їх виконання.

Рішення Європейського суду з прав людини проти України.

X. ПОЛОЖЕННЯ КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

Поняття “прав і обов'язків цивільного характеру” в сенсі Конвенції. Спир про “право”.

Право на повагу до приватного та сімейного життя (стаття 8) та право на шлюб (стаття 12).

Позитивне зобов'язання держави. Відносини, що складають приватне життя. “Сімейне життя” та його інтерпретація Європейським судом з прав людини. Втручання в приватне і сімейне життя. Виправданість втручання. Вимоги пункту 2 статті 8.

Свобода думки, совісті та релігії (стаття 9). Вимоги пункту 2 статті 9.

Свобода вираження поглядів (стаття 10). Сфера дії статті 10. Роль преси в демократичному суспільстві. Одержання, передача і розповсюдження інформації та ідей. Різниця між “інформацією” та “ідеями”. Факти та оціночні судження. Недостовірна інформація. Спростування інформації. Інформація конфіденційного характеру. Інформація про публічних осіб. Межі критики різних категорій осіб. Фото-, відеозйомка. Обов'язки та відповідальність осіб згідно зі статтею 10. Обмеження свободи висловлювань посадовими особами. Обмеження свободи виявлення поглядів. Виправданість втручання. Вимоги пункту 2 статті 10.

Право на вільне володіння майном (стаття 1 Протоколу № 1). Сфера дії статті 1 Першого протоколу. Зміст поняття “майно”, “власність” в сенсі Конвенції. Мирне володіння своїм майном. Принцип безперешкодного користування майном. Втручання у право власності. Законність втручання. Дотримання “справедливого балансу” між вимогами загального інтересу суспільства та вимогами захисту основоположних прав особи. Пропорційність втручання. Позбавлення права власності. Право регламентувати використання власності відповідно до загальних інтересів. Обмеження користування власністю. Контроль за користуванням власністю з боку держави. Тлумачення “суспільного інтересу”, “справедлива рівновага”. Компенсація за порушення права власності.

Право на освіту (стаття 2 Протоколу № 1). Доступ до освіти. Платне і безплатне навчання. Мова навчання. Світоглядні переконання батьків.

**Таксономічна характеристика
анонімного письмового тестування
під час кваліфікаційного оцінювання суддів місцевих загальних судів, що
спеціалізуються на розгляді цивільних справ**

1. Цей документ розроблено на основі Програми іспиту для кваліфікаційного оцінювання суддів місцевих загальних судів, що спеціалізуються на розгляді цивільних справ (далі – Програма).

2. Таксономічна характеристика визначає питому вагу розділів Програми у тестовому завданні, а також необхідний для виявлення за відповідним розділом кваліфікаційний рівень.

3. Питома вага розділу – відсоткове співвідношення кількості запитань відповідного розділу до загальної кількості запитань тесту.

4. Кваліфікаційний рівень формується з урахуванням таких пізнавальних навиків:

1. Рівень «А» – необхідний когнітивний рівень «Знання».
2. Рівень «В» – необхідні когнітивні рівні пізнання «Знання», «Розуміння».
3. Рівень «С» – необхідні когнітивні рівні пізнання «Знання», «Розуміння», «Критичне мислення».
4. Рівень «D» – необхідні когнітивні рівні пізнання «Знання», «Розуміння», «Критичне мислення», «Вирішення проблеми».

з/п	Розділ Програми	Питома вага (%)	Кваліфікаційний рівень
1	Конституційне право	8,75	С
2	Антикорупційне законодавство	3,75	С
3	Цивільне право	16,25	С
4	Земельне право	7,5	С
5	Сімейне право	7,5	С
6	Житлове право	10	С
7	Трудове право	10	С
8	Цивільний процес	27,5	С
9	Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод та рішення європейського суду з прав людини	5	С
10	Положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у сфері цивільного права	3,75	С